

Desert in a Reparative Frame

Re-defining Contemporary Criminal Justice

CORNWELL, David J., *Desert in a Reparative Frame: Re-defining Contemporary Criminal Justice*, Den Haag, Eleven International Publishing, 2016, 162p.

Panopticon, 37 (6), 560-563
© 2016 Maklu | ISSN 0771-1409 | December 2016

^a Vaksectie Strafrecht & Criminologie, Radboud Universiteit Nijmegen (Corresp.: b.vanstokkom@jur.ru.nl)

Kritische criminologen en herstelrechtsdenkers hebben altijd veel kritiek geuit op het idee van vergelding. Een klassieke formule als ‘the guilty deserve to suffer’ werd scherp afgekeurd. In hun studie *Not Just Deserts* (1992) hebben John BRAITHWAITE en Philip PETTIT het model van *just deserts* vierkant bekritiseerd. Het basisidee van ‘punishment should fit the crime’ zou misleidend zijn en zou hebben bijgedragen aan de opmars van punitief beleid. Door straf te objectiveren en prioriteit te geven aan het principe van ‘gelijke gevallen gelijk bestraffen’ worden strengere straffen opgelegd dan nodig is. De auteurs stellen dat het principe van ‘spaarzaamheid’ richtinggevend hoort te zijn voor bestraffing en dat een ‘decremental strategy’ de bestraffingsindustrie zou kunnen intomen.

VON HIRSCH en verwante retributieve denkers antwoorden dat we ons niet ‘zomaar’ kunnen ontdoen van de notie van wat verdiend is. Het gaat om een robuuste morele intuïtie die de kern vormt van rechtvaardigheid. Niet rekening houden met wat verdiend is, zou tot willekeurige straffen leiden. Toch hebben velen de ‘just deserts’-doctrine bekritiseerd vanwege haar ethisch reductionisme: de theorie benadrukt dat alle daders – in naam van consistentie en voorspelbaarheid – op gestandaardiseerde wijze moeten worden bestraft en schuift clementie, berouw en andere persoonlijke factoren als irrelevant ter zijde. Bovendien is er geen plaats voor slachtoffergerichte criteria, zoals het herstellen van de schade.

In zijn boek *Desert in a Reparative Frame* verkent David CORNWELL een alternatief parcours dat in zekere zin contrair is aan *Not Just Deserts*: hij probeert het bereik van wat verdiend is binnen de rechtvaardiging van de op te leggen straf uit te breiden en geeft die term positieve betekenissen. Hoewel hij – net zoals BRAITHWAITE en PETTIT – sympathiseert met utilitaristisch denken en toekomstgericht straffen benadrukt CORNWELL dat gerechtigheid en het verdiende loon onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

David CORNWELL is criminoloog en voormalig gevangenisdirecteur en heeft veel ervaring met de penitentiaire beleidspraktijk in het Verenigd Koninkrijk. Hij is een geëngageerd schrijver en denker die veel gepubliceerd heeft over de hervorming van het strafrecht, civilisering van het strafrechtelijk systeem, herstelrecht en filosofische thematieken als mededogen en gratie.

Zijn nieuwe studie daagt de ogenschijnlijke eenvoud van de vergeldende logica uit: degenen die de wet overtreden en schade veroorzaken verdienen straf. Deze logica ‘...confines penal policymaking and judicial practices within a predominantly retrospective and increasingly punitive model of justice administration which is, in fact, significantly coun-

ter-productive in relation to crime reduction' (p. 7). Bovendien miskent deze logica dat er andere verklaringen van verdiende straf zijn die binnen het kader van 'recht doen' wenselijker kunnen zijn. Het doel van zijn onderzoek is om het concept van 'desert' opnieuw te definiëren door de aandacht te richten op alle legitieme belanghebbenden en hun betreffende 'desert-claims' en deze claims in een herstelgericht kader op te nemen. Hij gelooft dat deze herdefinitie 'dringend noodzakelijk' is: het strafrechtelijk proces '...has become incapable of delivering crime reduction and reducing post-release recidivism to a critical extent' (p. 129). CORNWELL ziet 'desert' als kernbegrip van de ethiek van straffen. Door een breder kader van 'desert' te ontwikkelen probeert hij veranderingen binnen het penologisch denken te bewerkstelligen. Hij meent dat het begrip betrekking zou moeten hebben op alle geledingen en praktijken van het strafrecht. In een bepaald opzicht is hij het eens met retributivisten: zonder de notie van wat verdiend is zou rechtvaardigheid willekeurig worden 'en daarmee immoreel' (p. 29).

CORNWELL doet veel moeite om de strikte vergeldende logica van 'the punishment should fit the crime' te kritiseren, een manier van denken die hegemoniaal is geworden in strafrechtelijke handboeken. Binnen die doctrine heeft de verdiende straf betrekking op de vergelijking tussen de overtreding en de straf. In termen van de auteur: 'an offender deserves punishment by reason of the gravity of his crime' (p. 38). In deze axiomatisch aanpak – de auteur maakt ook gebruik van de term 'algebra' – wordt 'desert' enkel geassocieerd met het opleggen van straf. 'Offenders became viewed as undeserving of anything other than punishment, largely regardless of any circumstances of social disadvantage or normlessness in which many of them evidently existed' (p. 37). Evenmin is er een relatie tussen de straf en de omvang van het leed dat het slachtoffer is aangedaan. Zo miskent de retrospectieve benadering van 'just deserts' legitieme claims van wat verdiend is van zowel slachtoffers als daders. Die benadering representeert daarom slechts een beperkte en 'negatieve' interpretatie van 'desert'.

- Vervolgens formuleert de auteur een reeks 'positieve' concepties van 'desert' die centraal zouden moeten staan binnen afwegingen om tot een gerechtvaardigde straf te komen (pp. 33-35):
- Veel daders hebben behoefte aan, en verdienen daarom, ondersteuning en aanmoediging om regelnalevend gedrag te ontwikkelen;
- Daders die verontschuldigen aanbieden en bereid zijn verantwoordelijkheid op te nemen verdienen de kans om (voor zover mogelijk) goed te maken;
- Slachtoffers van misdrijven verdienen eerherstel als middel om het leed dat hen is aangedaan te boven te komen.

Tijdens het strafproces zouden alle redelijke en 'positieve' claims van wat alle betrokkenen verdiend achten – daders, slachtoffers en gemeenschappen – aan bod moeten komen. Dit is, benadrukt CORNWELL, een integraal doel van 'ware gerechtigheid' (p. 131). We moeten ook een alternatieve 'algebra' ontwikkelen, een andere kijk op de vergelijking van wat verdiend is. Hij concludeert dat de betekenis van 'desert' in het strafrecht 'oneindig veel complexer' is dan de nauwe opvatting van vergeldende rechtvaardigheid voorspiegelt; deze is immers enkel op overtreding, schuld en straf gericht (p. 63).

Andere hoofdstukken in het boek zijn gewijd aan wat CORNWELL een hardnekkige 'strafrechtelijke crisis' en de 'malaise' van het huidige strafrechtelijke systeem noemt. Het strafrecht van Engeland en Wales staat op een 'keerpunt'. Zoals de auteur in eerder werk heeft toegelicht, is er nood aan een grondige hervorming van het strafrecht. Hij presenteert vier strategische doelstellingen van deze hervorming: vermindering en beperking van de ge-

vangenispopulatie, afschaffing van de korte vrijheidsstraf, maximalisatie van herstelrechtelijke sancties (ook in de gevangenis), en het reserveren van gevangenisstraf voor daders die een gevaar vormen voor de samenleving. Hij presenteert ook 'blauwdrukken voor actie', waaronder Community Justice Forums en de ontwikkeling van een nationale Mediation and Reparation Service.

De urgentie van dit hervormingsprogramma wordt in diverse hoofdstukken benadrukt. Deze hervormingsagenda wordt afgewisseld met criminologische verklaringen voor de huidige strafrechtelijke crisis (inclusief tabellen over detentietrends), filosofische reflecties en historische uitweidingen. Dit maakt het boek enigszins onsamenhangend. Met enige regelmaat roepen CORNWELLS interpretaties van retributivisme en utilitarisme vragen op. De auteur definieert vergelding en reparatie als tegenpolen: de eerste is op het verleden gericht, de tweede kijkt vooruit. De auteur suggereert dat een toekomstgericht perspectief automatisch utilitaristisch van aard is. Dat wordt vaak verondersteld maar is niet altijd correct. Toekomstgerichte aspecten als het nemen van verantwoordelijkheid en het herstel van de morele status van het slachtoffer kunnen wel degelijk deel uitmaken van een retributief denkframe, zoals bijvoorbeeld Antony DUFF duidelijk heeft gemaakt. Sterker, herstel en vergelding hebben veel overeenkomsten. Een kernbetekenis van vergelding is 'terug betalen' aan het slachtoffer en de gemeenschap. Op misdaad zou goed doen moeten volgen. Om die reden noemt Lode WALGRAVE herstelrecht 'een omgekeerd constructief retributivisme'.

CORNWELL lijkt de vergeldende theorie te identificeren met de absolute Kantiaanse leer dat het opleggen van verdiend leed altijd noodzakelijk is. Hij lijkt theorieën van 'negatief retributivisme' uit het oog te verliezen: het is weliswaar toegestaan om schuldigen te straffen maar dat is niet per se noodzakelijk. De zwaarte van de straf kan ook worden bepaald door factoren zoals spijt of sociale deprivatie.

Nu en dan lijkt CORNWELLS kritiek op het retributivisme door te slaan. Het retributieve model van verdiende straf en de gevolgen ervan '...have served to make the criminal justice system largely unfit for any other purpose than that of incarceration' (p. 51). Hij lijkt er geen rekening mee te houden dat juist utilitaristische principes (afschrikking, incapacitatie en bestraffing van pre-crime gedragingen) hebben bijgedragen aan de groei van punitieve regimes. Opmerkelijk genoeg zegt CORNWELL dat retrospectieve vergeldende reacties bijdragen aan strafrechtelijk instrumentalisme (p. 8). Dat klopt als het gaat om het fetisjisme van opgelegde sanctierichtlijnen maar over het algemeen houdt instrumentalisme – daders gebruiken als middel – verband met utilitaristische manieren van denken.

Men kan zich afvragen waarom CORNWELL zijn benadering überhaupt 'utilitaristisch' noemt. Hoewel hij zich schaart achter een perspectief van misdaadvermindering, is zijn model eerder typerend voor een deontologische plichtenleer waarin het navolgen van morele wetten voorop staat. Misschien had CORNWELL zich exclusief kunnen richten op dit perspectief van wat in moreel opzicht verdiend is. Het in kaart brengen van de voorwaarden voor misdaadvermindering is een veel ambitieuzer doel dat een gheredefinieerd perspectief op 'desert' verre te boven gaat. Bovendien kan men zich afvragen of het strafrechtelijk systeem überhaupt ontworpen is om vermindering van criminaliteit te bevorderen zoals de auteur veronderstelt (p. 59).

Tenslotte zou CORNWELLS alternatieve 'desert'-theorie verder uitgewerkt kunnen worden. Zo kan men zich afvragen of de lijst van claims van wat verdiend is wel compleet is. Afgezien van een 'verdiende' compensatie zou het slachtoffer aanspraak kunnen maken op 'verdiende' ondersteuning ten gevolge van het ondergane psychische leed. Meer reflectie is nodig over de verschillende ratio's van deze 'positieve' claims. De verdiende schadevergoeding is gebaseerd op de ernst van het misdrijf en de schade; de verdiende steun om op het

goede pad te raken en de verdiende 'tweede kans' zijn over het algemeen gebaseerd op de motivatie en het persoonlijke gedrag van daders.

Ondanks deze kritiek biedt het boek overtuigende argumentaties die het hart van de ethiek van straffen raken. CORNWELL toont duidelijk aan dat het retrospectieve begrip van verdiende straf slechts één aspect vormt van een veel breder palet van interpretaties van 'desert'. Het boek biedt een aantrekkelijk perspectief om het ethisch reductionisme van 'just deserts' te boven te komen; het kan als uitgangspunt fungeren voor uiteenlopende hervormingsgezinde theorieën.

Opmerkelijk is dat een omvattende theorie van 'desert' waarvan CORNWELL de contouren heeft aangegeven, niet eerder is geformuleerd in het academisch milieu. Misschien zijn criminologen teveel bezig om zich te ontworstelen aan het 'smerige' concept van 'verdiend loon'. Misschien zijn strafrechtsgeleerden en 'leunstoel'-filosofen te dol op het rechtvaardigen van consistente en voorspelbare vonnissen. David CORNWELLS praktische wijsheid en intellectuele onafhankelijkheid hebben hem in staat gesteld om afstand te nemen van een ethisch reductionistische doctrine en de grondpatronen te leggen voor een theorie van positieve 'desert-claims'. Zoals Lode WALGRAVE zegt in het voorwoord van het boek: 'Calling him a truly 'positive criminologist' is his just desert'.